

Ungas anmälningar av hat och hot på sociala medier 2019

Förord

Få faktorer har så stor betydelse för lärande, personlig utveckling och allmänt välbefinnande som trygghet. Sällan har väl emellertid den tryggheten känts längre bort än 2019, i en samtid då samhällsklimatet blir allt mer polariserat och tonen i det offentliga samtalet hårdnar. Då knappt någon förvånas över hotelser och hatiska uttalanden som dessutom ofta drabbar redan utsatta grupper.

Statens medieråd ska enligt sin instruktion verka för att skydda barn och unga mot skadlig mediepåverkan och hot och trakasserier via sociala medier ett nödvändigt fokusområde. För att fördjupa förståelsen har myndigheten tagit fram studien *Ungas anmälningar av hat och hot på sociala medier 2019*.

Resultaten indikerar att andelen unga som anmält hat och hot har ökat över tid. Det är också ökade andelar som uppger att anmälan gällt rasism eller sexism.

Vad studien även visar är att mindre än en tredjedel uppger att de fått veta om deras anmälan lett till något eller inte – när de anmält något till tjänsten.

Vi på Statens medieråd hoppas att denna studie ska utgöra ett viktigt bidrag när det gäller att bredda och fördjupa kunskapsläget. Resultaten är viktiga för såväl för tjänsteleverantörerna i deras fortsatta självregleringsarbete som för politiker, tjänstemän och nära-barn-professionella när det gäller att förstå omfattningen av problemet och de drabbades uppfattning om effekterna.

Hela vuxenvärlden behöver prioritera frågan om barns rätt till en trygg uppväxt. När den uppväxten i ökande utsträckning sker i digitala miljöer måste vi genom kunskap, engagemang och närvaro stärka tryggheten där.

Anette Novak

Maj 2019

Ungas anmälningar av hat och hot på sociala medier 2019

Bakgrund

Användningen av sociala medietjänster är omfattande bland barn och unga i Sverige. Från och med tonåren använder en kraftig majoritet av alla barn och unga sociala medietjänster dagligen. Denna dagliga användning pågår dessutom under större delen av dagen – inte på så sätt att man nödvändigtvis koncentrerat gör någonting med sociala medier flera timmar i sträck – men genom sin konstruktion är de närmast ständigt närvarande. Barn och unga tar därmed del av och producerar mängder med information via dessa tjänster. På gott och ont. Få har kunnat undgå den debatt och den oro som finns kring hat och hot på nätet idag. Det är en komplex problematik eftersom den handlar om flera saker samtidigt: rätten att kommunicera med andra, förmågan att hantera obehagliga aspekter som kan ingå i detta – men också skyldigheten att inte bryta mot lagen, och de specifika villkor som gäller för de olika tjänsterna. Inte minst handlar det om att inte häva ur sig sådant som kan göra andra människor illa. Det är lättare att säga något dumt på nätet än när man behöver möta personen öga mot öga. Detta är några av anledningarna till den situation och påföljande debatt och oro som nu uppstått.

En viktig aspekt av användningen av sociala medietjänster är möjligheten att anmäla hat och hot, dels direkt till tjänsten, dels till rättsvärdande instans – polisen. Man kan t.ex. anmäla till en tjänst om man upplever att en användare har betett sig illa mot en genom sitt sätt att uttrycka sig, eller bilder den lagt upp. Anmälaren kan då begära att t.ex. ett inlägg ska tas bort, eller att en användare ska få en varning eller stängas av. Om tjänsten bedömer att det som lagts upp bryter mot användarvillkoren, kan detta också ske. Om man upplever att en användare bryter mot lagen genom att t.ex. hota en, förtala en, förfölja en eller t.ex. hetsa mot folkgrupp – kan man också göra en polisanmälan. Detta ska då hanteras på samma sätt som en ”vanlig” polisanmälan.

Hur ser då egentligen anmälningarna av hot och hat på nätet ut? Hur många anmäler saker? Vad är det de anmäler? Hur hanteras dessa anmälningar av de sociala medietjänsterna och – i förekommande fall – av polisen?

Frågorna är många och med tanke på att hanteringen av anmälningar av regelöverträdelse på sociala medier inte är transparent är svaren dessvärre få.

Metod

För att kunna ge en objektiv beskrivning av hur anmälningar av hat och hot behandlas av de sociala medietjänsterna och av polisen, har Statens medieråd för tredje gången låtit genomföra statistiska datainsamlingar bland 15–18-åringar.¹ Den första genomfördes under hösten 2016 med syfte att ge en lägesbeskrivning, med uppföljande mätningar under hösten 2017 och 2018 för att kunna se potentiella förändringar över tid. Frågorna som ställdes gällde om man anmält hot eller hat på internet, vilken tjänst det gällde, till vem man anmälde, hur svårt det var att anmäla, hur anmälan hanterades samt vad anmälan gällde. En fullständig förteckning av frågorna finns sist i denna rapport.

¹ Den första datainsamlingen pågick 7–24 oktober 2016 och bestod av 4 873 respondenter. Den andra genomfördes 4 oktober–15 november 2017 med 2 691 respondenter och den tredje 5 oktober–11 november 2018 med 3832 respondenter. Ungdomsbarometern är en onlineenkät (anpassad för desktop, surfplatta samt mobil) med ett s.k. kvoturval som urvalsmetod. Det innebär att urvalet är utformat så att det i representativ skala återger hela ungdomspopulationen med avseende på några av dess viktigaste egenskaper. De egenskaper man använt är kön, ålder och region. Eftersom urvalet inte är slumpmässigt ska slutsatser kring populationen dras med viss försiktighet. Kvoturvalet medför att Ungdomsbarometern inte genomför några signifikanstest eller någon bortfallsanalys. Statistisk viktning av resultaten har genomförts med hjälp av de tre aktuella urvalsegenskaperna (kön, ålder och region). Ask.fm ingick i rapporten 2018 men har nu så få användare att de uteslutits ur analysen.

Även om dessa datainsamlingar ger en övergripande bild av hur olika sociala medietjänster behandlar anmälningar, är det viktigt att påpeka att det finns faktorer som gör tolkningen osäker.

För det första är användarens upplevelse av hat och hot subjektiv. Det som den ena uppfattar som kränkande och ett brott mot användaravtalet, behöver av den andra inte upplevas på samma sätt. Att bara en av fyra anmälningar enligt respondenterna lett till någon åtgärd från tjänsteleverantörens sida behöver alltså inte bero på att klagomålen hanteras illa. Det kan likaväl förklaras med att de resterande tre fjärdedelarna inte utgör regelöverträdelser.

För det andra går det inte alltid att utröna vad en specifik anmälan faktiskt gällt. Respondenterna har visserligen själva fått beskriva vad anmälan gällde, men långt ifrån alla har gjort det. Vidare finns det gott om beskrivningar som är svårtolkade, som till exempel "Bråk" eller "Dåliga användare". Ett fåtal ger utförliga beskrivningar av händelseförloppet som t.ex. "Rasistiska och nazistiska inlägg samt kränkningar och diskriminering. Profilen och inläggen togs bort". Merparten av beskrivningarna är mycket korta och "hat", "trakasserier", "diskriminering" samt "kränkningar", utan vidare förklaringar vad hatet gällde eller på vilka grunder respondenten trakasserats, diskriminerats eller kränkts, är vanliga. Några beskrivningar gäller heller inte hot eller hat, t.ex. "hackat konto".

För det tredje ser det vid första anblicken ut som att situationen förvärrats mellan 2016 och 2018. Andelen unga som anmält hat och hot i sociala medier har ökat. Det går emellertid inte att utifrån insamlade data avgöra huruvida detta är resultatet av en faktisk ökning av regelvidrigt beteende, om det beror på en ökad anmälningsbenägenhet, eller om det beror på förenklingar av anmälningsförfarandet.

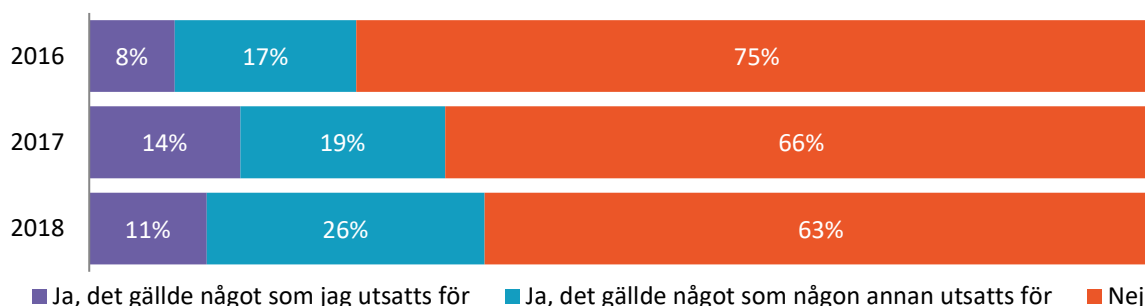
Om man istället för att samla in enkätdata hade kunnat analysera tjänsteleverantörernas egen dokumentation av anmälningar i sociala medier, hade ovanstående problem blivit betydligt mindre. Å andra sidan hade man då sannolikt fått problem med att avgöra anmälarnas ålder, eftersom det är vanligt att unga inte uppger korrekt ålder.² Icke desto mindre skulle oberoende analyser av anmälningsdata från sociala medietjänster utgöra en betydande kunskapsökning avseende ungas (och vuxnas) medievardag.

² I statens medieråds undersökning Ungar & medier 2017 använde runt 70 % av 12-åringar både Snapchat och Instagram trots att man måste ange att man är 13 år eller äldre vid registrering.

Resultat

Inledningsvis ställdes frågan om respondenterna anmält hot eller hat på internet.

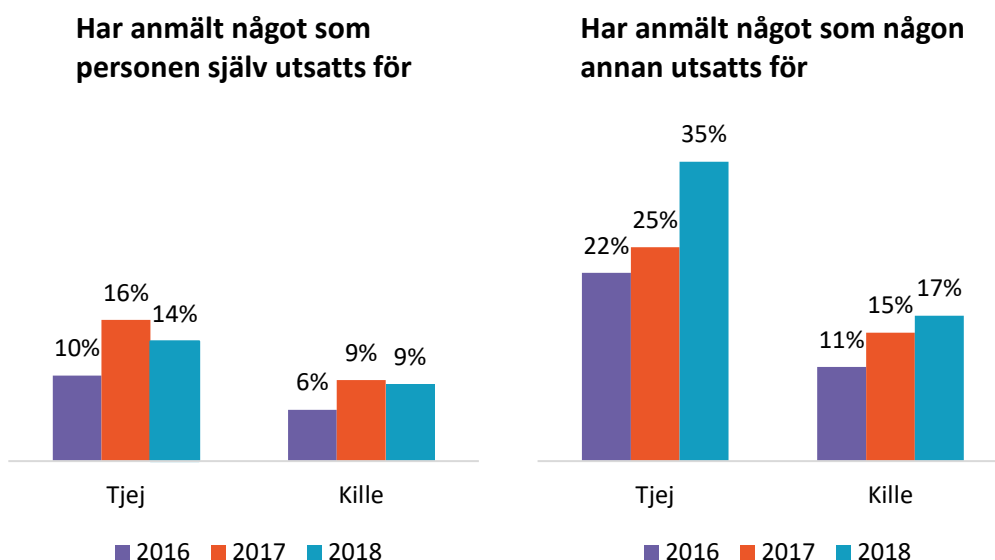
Figur 1. Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier?

Andelen unga som har anmält hot och hat till sociala medietjänster har ökat sedan 2016. Då hade 8 % anmält något riktat mot dem själva och 17 % något riktat mot en annan person. 2017 var motsvarande siffror 14 % respektive 19 % och 2018 14 % och 26 %. Den största ökningen gäller således anmälningar av händelser riktade mot andra personer.

Figur 2 nedan redovisar könsfördelningen bland de som anmält hot och/eller hat.

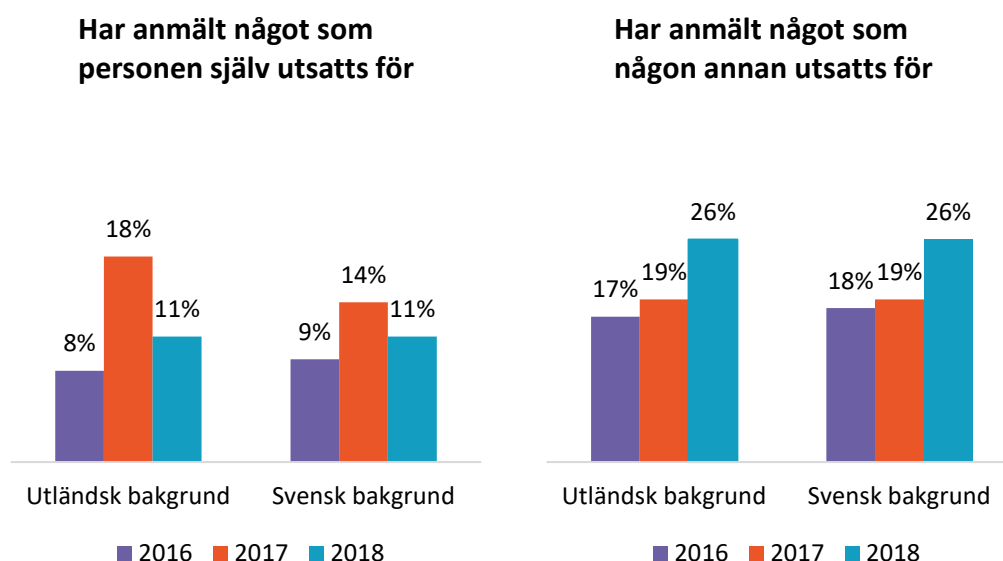
Figur 2. Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier? KÖN.

Som framgår av diagrammen anmäler tjejer i högre grad än killar, både när det gäller saker som de själva utsatts för och när det gäller andra personer som utsatts. Notervärt är också att ökningen av anmälningar 2016–2018 av sådant som andra personer utsatts för är dubbelt så stor (13 procentenheter) bland tjejer än bland killar (6 procentenheter). Tänkbara förklaringar till detta diskuteras längre fram i avsnittet *Vad gällde anmälningarna?*

Figur 3 nedan visar hur anmälningar fördelas när det gäller utländsk respektive svensk bakgrund.³

Figur 3. Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier? Svensk/utländsk bakgrund.

Unga med utländsk bakgrund anmälde under 2017 oftare än andra saker som riktats mot dem själva, övriga år framträder inga nämnvärda skillnader mellan de båda grupperna. När det gäller saker som riktats mot andra personer syns inga skillnader mellan svensk och utländsk bakgrund. Vid kontroll för föräldrarnas utbildningsbakgrund framträder heller inga skillnader – barn till akademiker anmäler i samma utsträckning som barn till icke-akademiker.⁴ Det är dock något vanligare att unga som uppskattar familjens ekonomi som mycket eller ganska dålig har anmält något de utsatts för på nätet än unga som uppskattar familjeekonomin vara mycket eller ganska bra.

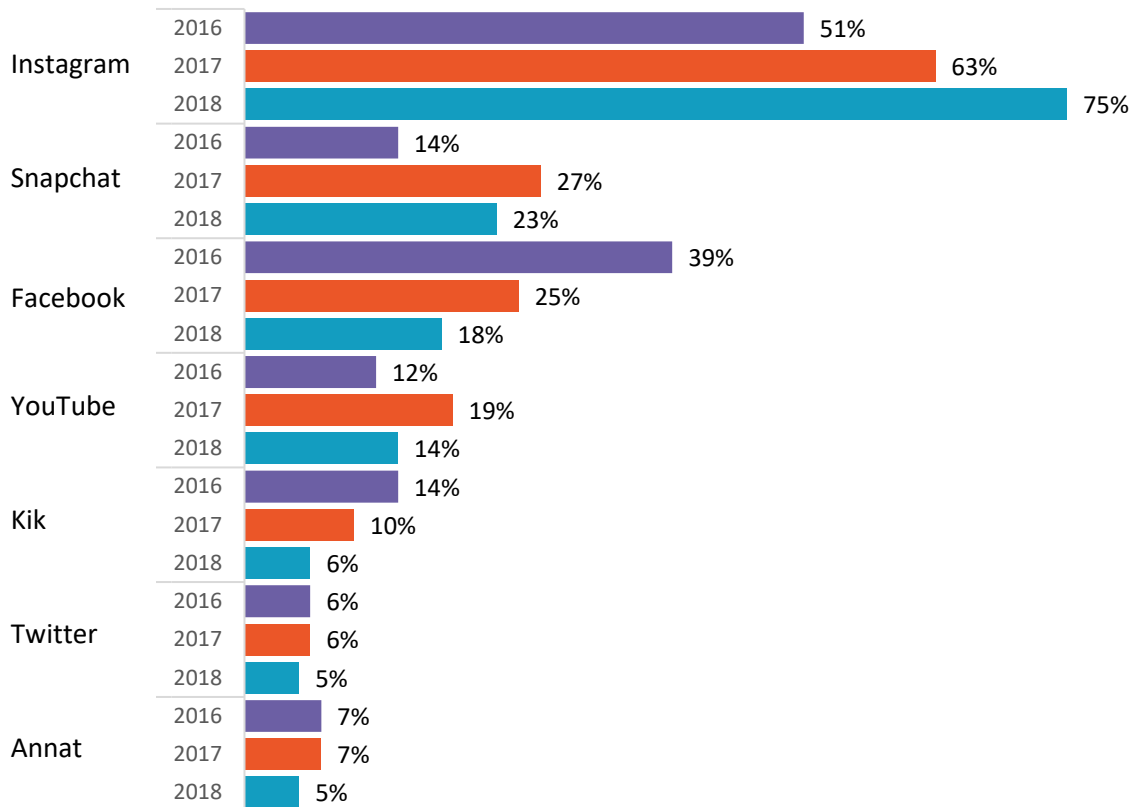
Till vem anmäler då ungdomar, till de sociala medietjänsterna eller till polisen? Hösten 2018 riktades en stor majoritet (88 %) av alla anmälningar till de sociala medietjänster där regelöverträdelserna skett. Endast 12 % av de unga som anmält har vänt sig till polisen. En förklaring kan vara att det rent praktiskt är betydligt enklare att anmäla något direkt på den plattform man befinner sig, än att behöva lämna denna och ta kontakt med polisen på annat sätt. En annan anledning kan vara att det är ett betydligt större steg att blanda in polisen, än att bara rapportera någon för en regelöverträdelse på plattformen. Man kan också förmoda att de uttryck för hot och hat som är så allvarliga att de polisanmäls är betydligt färre än de "mildare" uttryck som anmäls direkt till tjänsterna. Data nedan understödjer antagandet att det upplevs enklare att anmäla till tjänsteleverantörerna. Jämfört med tidigare mätningar har andelen anmälningar till tjänsteleverantörerna ökat (med nio procentenheter sedan 2016) medan andelen polisanmälningar minskat (med fem procentenheter sedan 2016). En annan förklaring till den större andelen anmälningar till tjänsterna kan vara att många anmälningar rör mindre allvarliga saker än brottsliga handlingar.

³ Här används SCB:s definition av utländsk bakgrund: personer som själva är utlandsfödda eller har två utlandsfödda föräldrar. Frågor om respondentens respektive föräldrarnas födelseland ställs i enkäten.

⁴ Uppgifterna om föräldrarnas utbildningsnivå härstammar från en fråga i enkäten: "Har någon av dina föräldrar läst på högskola/universitet" med svarsalternativen "ja, en av dem", "ja, båda", "nej" och "vet inte".

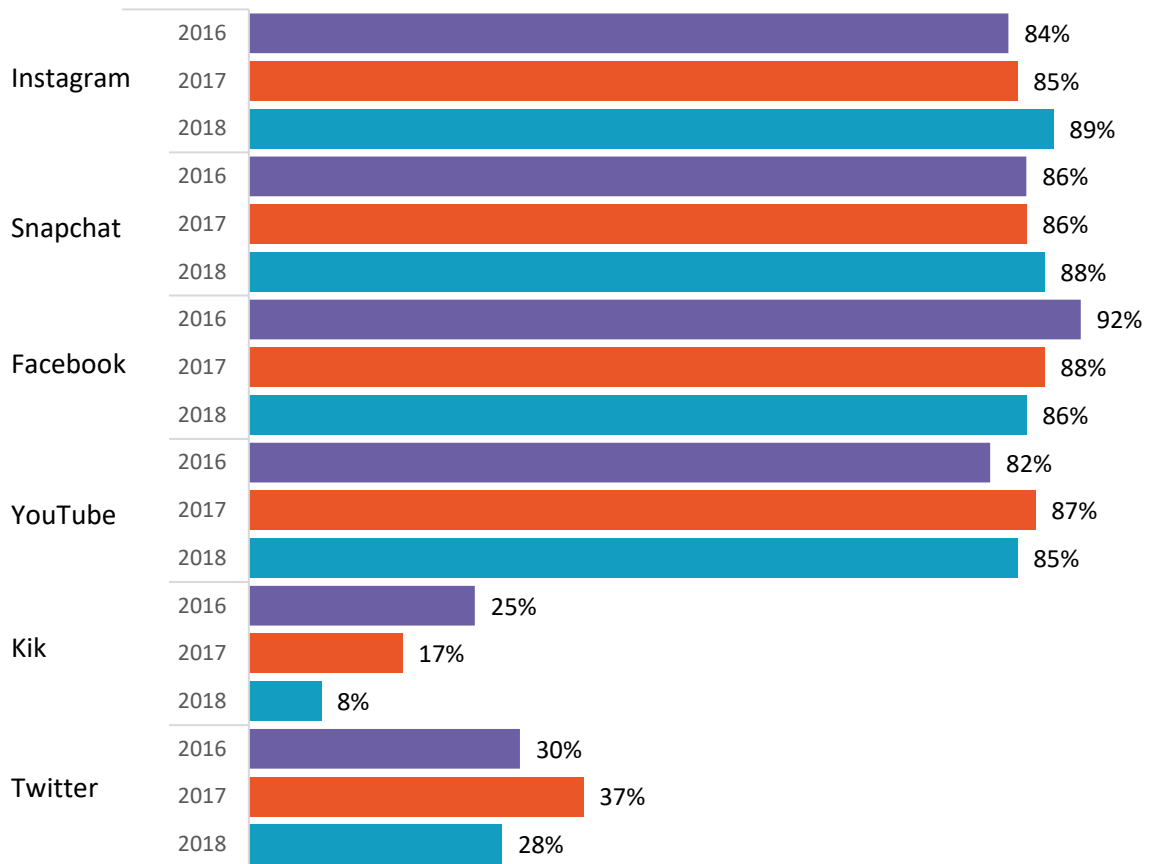
En annan central aspekt av anmälningar är vilken tjänst som det anmälda gäller. Figur 4 visar fördelningen mellan de sociala medietjänsterna.

Figur 4. Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?

Om man ser till det totala antalet ärenden, är Instagram den plattform där överlägset flest har anmält något, medan Twitter har lägst andel anmälningar. Eftersom användarbaserna varierar stort, säger det inte särskilt mycket om hur vanligt det egentligen är med anmälningar på de olika tjänsterna. Notera att varje respondent kan ha anmält något på flera olika tjänster, varför andelarna summerar till mer än 100 %. Sett över tid har anmälningarna till Instagram och Snapchat ökat, medan de till Facebook och Kik har minskat. Detta återspeglar åtminstone till viss del hur användarbaserna har förändrats: allt fler använder Instagram och Snapchat, allt färre Facebook och Kik, vilket framgår av Figur 5 nedan.

Figur 5. Andel av respondenterna som använder olika tjänster 2106–2018.

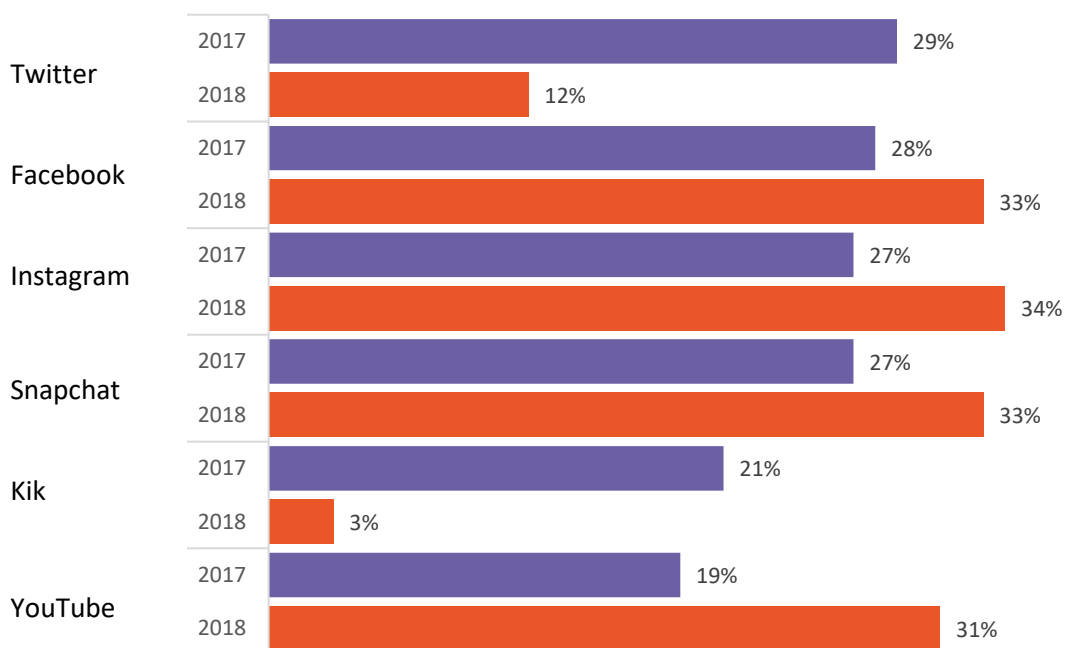

Eftersom de olika sociala medietjänsterna har olika antal användare, kan man behöva sätta antalet anmälningar i proportion till användarbasen. Om tjänst A hanterar 500 anmälningar och tjänst B hanterar 50 000, ser det vid en första anblick ut som om B har större problem med hot och hat. Men om tjänst A har sammanlagt 1 000 användare och tjänst B 1 000 000 innebär det att 50 % av användarbasen på den förra har anmält något jämfört med 5 % på tjänst B.

Nedan presenteras ett diagram med en sådan proportionell bild av anmälningar till de olika tjänsterna.

Figur 6. Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?⁵

Filter: Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier? Vilken eller vilka av följande använder du?

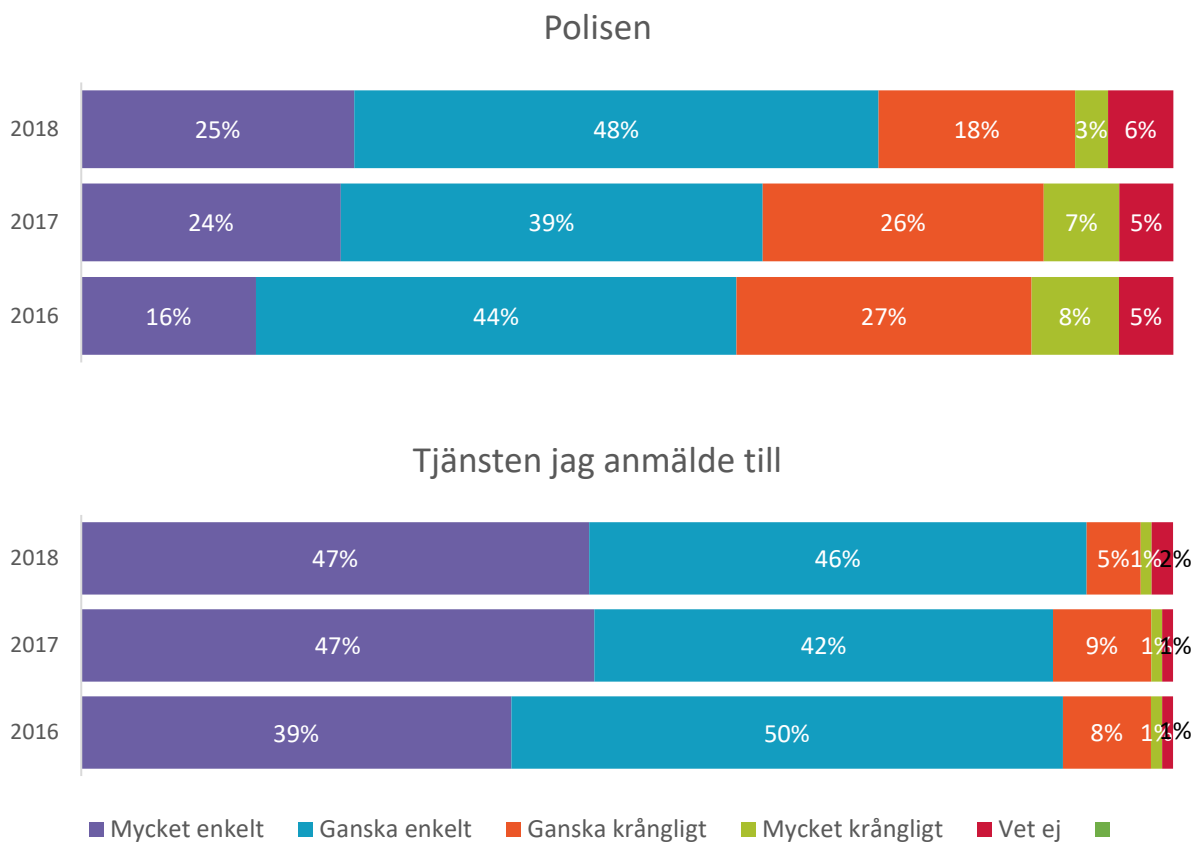

Sett i proportion till hur många som faktiskt använder en tjänst, visar det sig istället att Twitter under 2017 var det sociala medium där flest användare anmält hot och hat (29 %), tätt följt av Facebook (28 %), Instagram och Snapchat (båda 27 %). Kik (21 %) och YouTube (19 %) har något lägre anmälningprocent. Förändringarna från 2017 till 2018 är omfattande. Anmälningarna av händelser på Twitter har mer än halverats och på Kik har det sjunkit från 21 % till 3 %. (andelen som använder Kik har också halverats under perioden från 17 % till 8 %). På samtliga andra plattformar har andelen anmälningar ökat. Notera att varje respondent kan ha anmält något på flera olika tjänster, varför andelarna summerar till mer än 100 %.

⁵ Uppgifter för 2016 saknas.

Figur 7. Var det enkelt eller krångligt att anmäla?

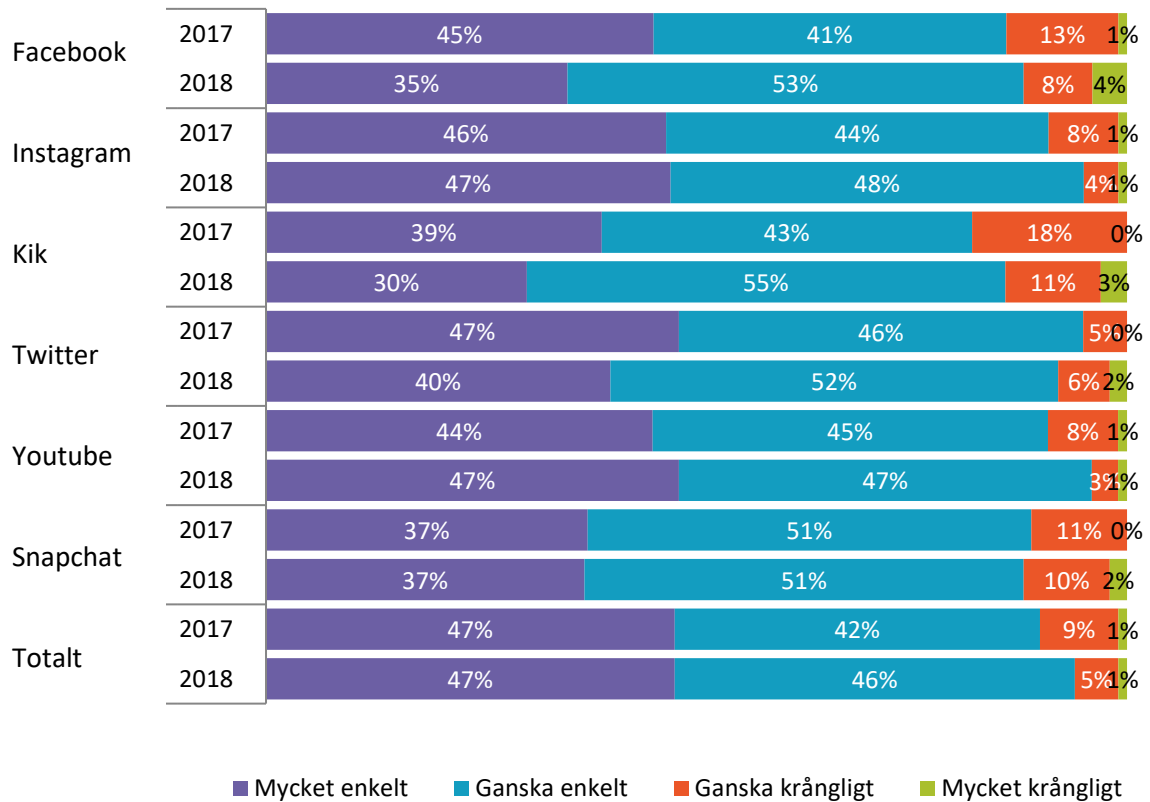
Filter: Anmält till polisen/tjänsten jag använde.

Det upplevs som betydligt enklare att anmäla till tjänsterna än till polisen. Sedan 2016 har allt fler unga upplevt det som något enklare att göra anmälningar. Förändringen gäller både anmälningar till tjänsterna och till polisen och yttrar sig främst i att fler nu tycker att det är "mycket enkelt" att anmäla istället för "ganska enkelt". Det är följaktligen också allt färre som tycker att det varit "ganska krångligt" eller "mycket krångligt" att anmäla.

Figur 8. Var det enkelt eller krångligt att anmäla? Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?

Filter: Anmält till tjänsten jag använde.

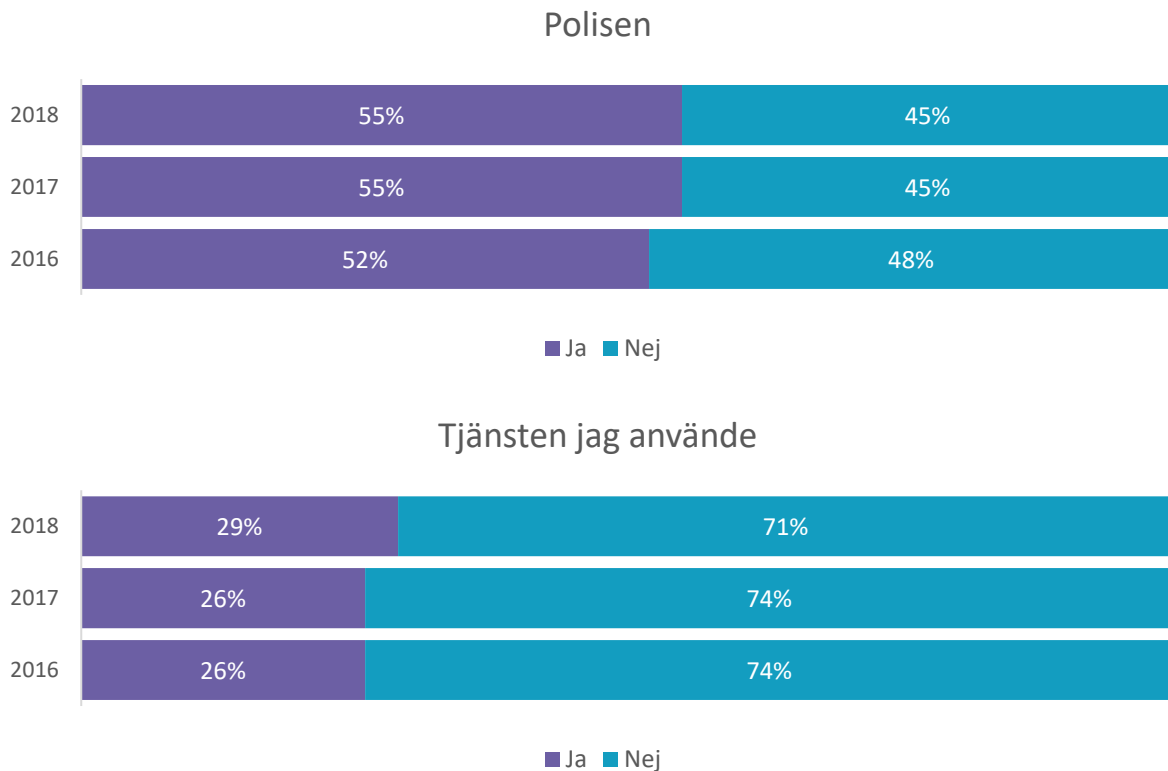

Hur svårt det är att anmäla varierar inte särskilt mycket mellan de olika tjänsterna, de allra flesta anser det mycket eller ganska enkelt att anmäla. Flest uppfattar det som ganska krångligt att anmäla på Kik, men i övrigt är skillnaderna små. Notervärt är att färre tycker att det var mycket enkelt att anmäla till Facebook, Kik och Twitter 2018 jämfört med 2017.

Respondenternas uppfattning om huruvida de fått återkoppling varierar beroende på om anmälningen skett till polisen eller tjänsten, vilket framgår av diagrammet nedan.

Figur 9. Fick du veta om det ledde till någon åtgärd eller inte av den du anmälde till?

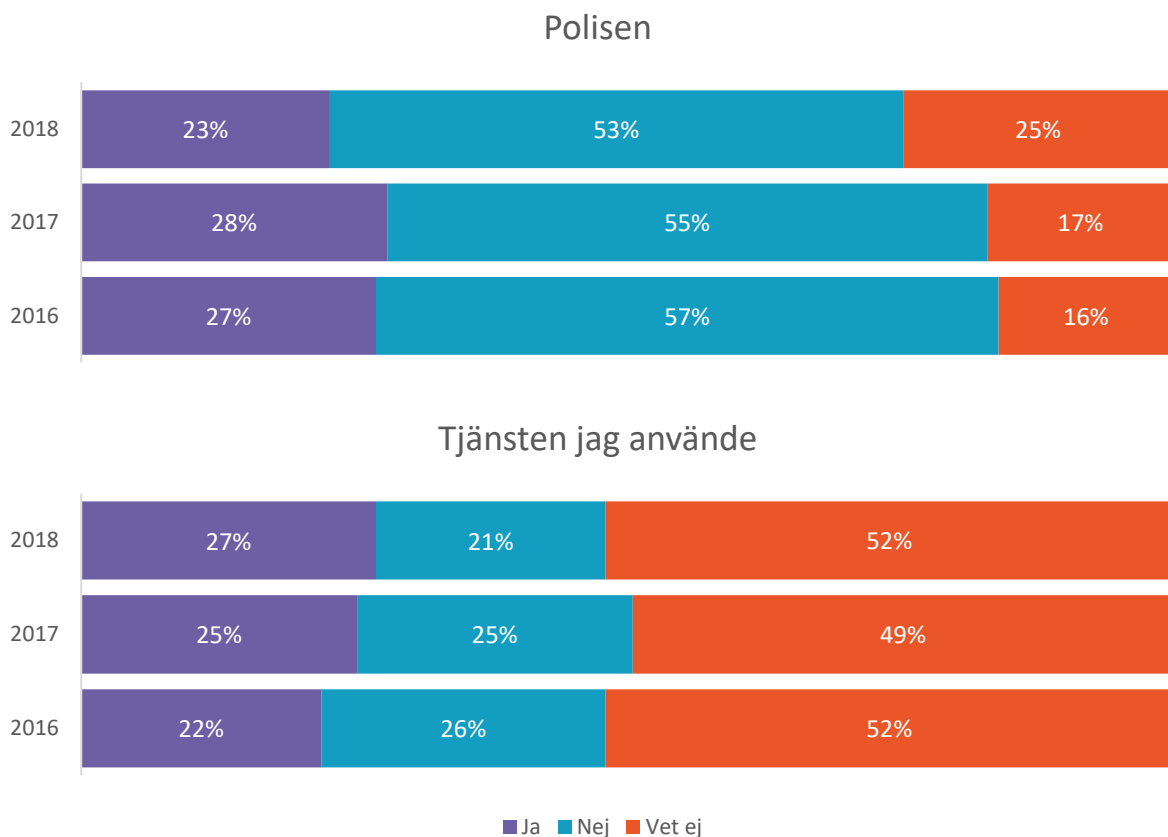
Filter: Anmält till polisen/tjänsten jag använde.

En majoritet av de respondenter som anmält till polisen uppger att de fått veta vad deras anmälan lett till. Knappt hälften av dem som anmält till polisen uppger dock att de inte fått veta vad anmälan lett till. En tänkbar förklaring kan vara att ärendet ännu inte är avslutat. Det går dock inte att sluta sig till detta utifrån tillgängliga data. När det gäller de sociala medietjänsterna svarar drygt 70 % att de inte fick veta om anmälan ledde till någon åtgärd eller ej, detta gäller både 2016, 2017 och 2018.

Figur 10. Ledde din anmälan till någon åtgärd?

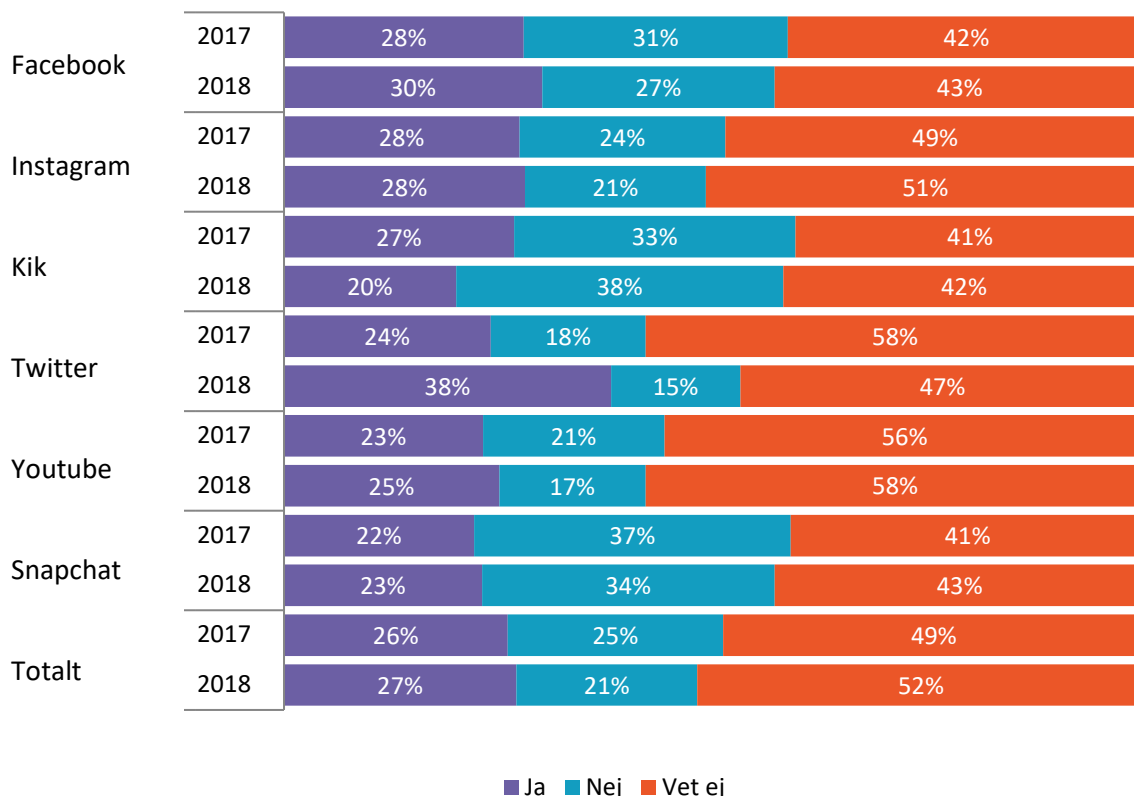
Filter: Anmält till polisen/tjänsten jag använde.

Den största skillnaden i diagrammet ovan är att ungefär hälften av de unga som anmält till tjänsten inte vet vad detta lett till, jämfört med 16 %–25 % av dem som anmält till polisen. Återigen går det inte att utläsa av data om detta beror på att ärendet inte avslutats vid undersökningstillfället. Om man ser till respondenternas uppfattning av vad deras anmälan till tjänsten de använt ledde till, framträder en liten förändring mellan 2016 och 2018. I den första insamlingen angav 22 % att deras anmälan gett resultat, i den senaste 27 %. Det är emellertid fortfarande en femtedel av anmälningarna som inte leder till någon åtgärd och hälften av respondenterna vet inte vad anmälningen fått för resultat. Det bör dock påpekas att flera tjänster, till exempel Facebook, automatiskt rapporterar till anmälaren när ett anmälningsärende behandlats. Om den höga andelen användare som svarat "vet ej" beror på att anmälaren ignorerat informationen, eller om återrapporteringen från tjänsteleverantörerna inte fungerar som avsett, är omöjligt att uttala sig om. Anmälningar till polisen ledde under 2016 och 2017 något oftare till åtgärder än anmälningar till tjänsten. Under 2018 var detta förhållande omvänt, andelen åtgärdade anmälningar till polisen sjönk till 23 % medan åtgärdade anmälningar till tjänsten ökade till 27 %.

Figur 11. Ledde din anmälan till någon åtgärd? Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?

Filter: Anmält till tjänsten jag använde.

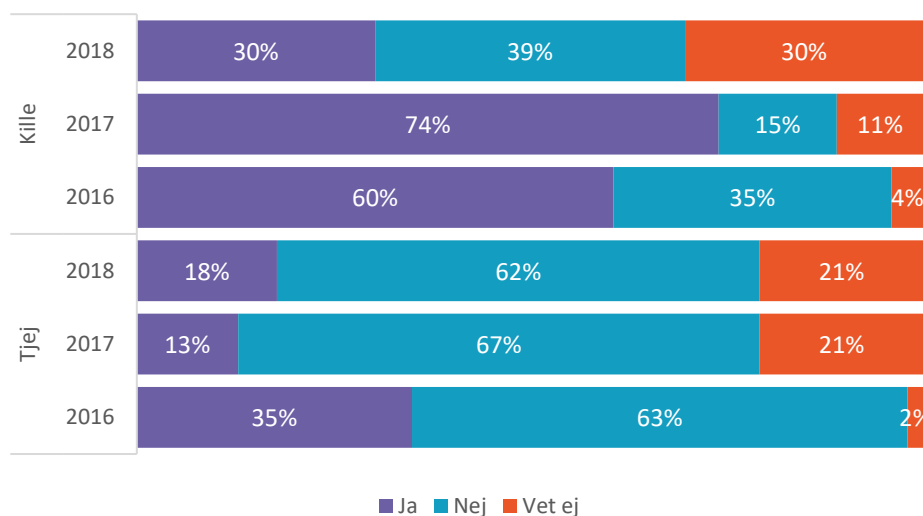

En analys av hur de olika tjänsterna hanterar anmälningar måste också ta i beaktande hur många som använder dem. Ju fler användare, desto fler anmälningar. I diagrammet ovan är antalet anmälningar satt i proportion till antalet användare. Skillnaden mellan de olika tjänsterna avseende de fall där anmälan lett till åtgärd är i de flesta fall inte särskilt stora. Twitter utmärker sig genom att ha störst andel åtgärdade anmälningar, 38 % (en ökning med 14 procentenheter sedan 2017) medan Kik har minst andel, 20 %. Skillnaderna är i några fall stora när det gäller svarsalternativen ”nej” och ”vet ej”. Medan 58 % av de som 2018 anmälde något till Youtube inte vet vad detta ledde till, är motsvarande siffra för Kik 42 % och för Snapchat 43 %. När det gäller Twitter har andelen åtgärdade anmälningar ökat, och det är färre som inte vet vad deras anmälningar resulterat i (2017: 58 %, 2018: 47 %)

Figur 12 och 13 nedan visar hur könsfördelningen ser ut när det gäller huruvida anmälan till polis respektive tjänst lett till någon åtgärd.

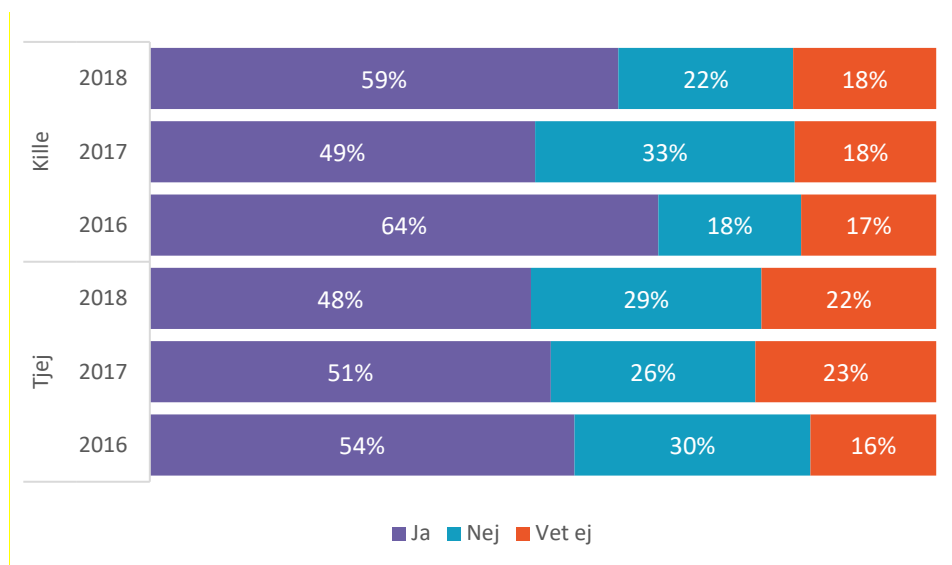
Figur 12. Ledde din anmälan till *polisen* till någon åtgärd? KÖN.

Filter: endast respondenter som uppgett att de fått veta om anmälan lett till åtgärd.

Figur 13. Ledde din anmälan till *tjänsten du använde* till någon åtgärd? KÖN.

Filter: endast respondenter som uppgett att de fått veta om anmälan lett till åtgärd.

När anmälningarna bryts ned på respondenternas kön, framträder – med undantag för anmälningar till tjänsterna 2017 – konsekventa skillnader. Killar uppger i högre utsträckning att deras anmälningar leder till åtgärder än vad tjejerna gör. Särskilt stora är skillnaderna avseende anmälningar till polisen: 2016 uppgav 35 % av tjejerna att deras anmälningar ledde till åtgärd, jämfört med 60 % killarna. 2017 var skillnaden ännu större: endast 13 % av tjejerna uppgav att deras anmälningar åtgärdades jämfört med 74 % av killarnas. 2018 minskar gapet mellan könen något, men är fortfarande stort: 60 % av killarna anger att deras anmälningar lett till någon form av åtgärd jämfört med endast 18 % av tjejerna. Detta är en anmärkningsvärd, men svårförklarlig skillnad. Det är för få respondenter som fått sina anmälningar åtgärdade av polisen för att det ska gå att analysera vad de faktiskt gällde nedbrutet på kön.

Vad gällde anmälningarna?

Vid ett närmare studium av respondenternas öppna svar, där de ombetts redogöra för vad deras anmälan gällde och vad som hände sedan, visar det sig att bara hälften av svaren innehåller tillräckligt med information för att man med säkerhet ska kunna utröna vad anmälningen egentligen gäller. "Hat", "diskriminering", "trakasserier" och "kränkningar" är vanliga ordval, men det framgår i regel inte mer detaljer än så. Nedan redovisas de anmälningar där det gått att någorlunda sluta sig till vad som var orsaken. De angivna siffrorna nedan är andelar av det totala antalet avgivna svar.

Tabell 1. Skäl för anmälningar av hat/hot på sociala medier 2016, 2017 och 2018⁶

Anmälningsgrund	2016	2017	2018
Rasism	6,4 %	6,9 %	11,8 %
Sexism/sexuella trakasserier	5,8 %	8,8 %	9,0 %
Religiöst motiverade angrepp	0,5 %	0,6 %	0,7 %
Funkofobi	0,2 %	0,0 %	0,1 %
Ospecificerat "hot"	15,9 %	10,5 %	12,1 %
Homo/transfobi	1,4 %	2,5 %	2,2 %
Mobbning	12,7 %	10,5 %	10,9 %
Hackat konto	0,9 %	2,0 %	1 %
Fejkat konto	4,7 %	3,3 %	4,7 %
Summa	48,5 %	45,1 %	52,5 %

Det kan konstateras att de vanligaste anmälningsorsakerna 2016–2018 är ospecificerade hot och mobbning. Båda typerna har minskat över tid, vilket möjligen kan ha sin grund i förändrat språkbruk (se nedan). Sexism och sexuella trakasserier har slagits samman till en kategori, då det är svårt att avgöra vad som är vad i många av respondenternas svar. Där syns en ökning, från 5,8 % 2016 till 8,8 % 2017 och 9,0 % 2018. Detta kan åtminstone delvis ha sin grund i att insamlingen 2017 ägde rum samtidigt som #metoo-rörelsen slog igenom medialt. Man kan alltså, rent spekulativt, anta att uppmärksammandet och därmed anmälningsbenägenheten av sexism och sexuella trakasserier ökat till följd av detta.

Anmälningar som uttryckligen gäller rasism var relativt i de två tidigare insamlingarna, men har nästan fördubblats mellan 2016 och 2018. Homo/transfobiska uttryck är relativt ovanliga medan religiöst motiverade anmälningar och funkofobi är nästintill icke-existerande. Med utgångspunkt i respondenternas formuleringar är det svårt att skilja hackade konton (när någon utomstående tagit över en persons sociala mediekonto) och fejkade konton (när någon skapat ett konto som utger sig för att vara en annan person, ofta i syfte att kränka denna). Om man slår samman de båda kategorierna, syns ingen förändring över tid.

En stor andel av svaren går alltså inte att tolka avseende vad som faktiskt är grunden till anmälan. Trots att flera respondenter angivit flera olika anmälningsgrunder, är inte ens hälften av svaren tolkningsbara. Det kan därför vara av intresse att se hur ordvalen ser ut i beskrivningarna.

⁶ Flera anmälningsgrunder kan ha angetts av en respondent. Flera svar har uteslutits då det är omöjligt att avgöra vad som egentligen avses, t.ex. "Till en idiot på snap och det gjorde inget".

Tabell 2. Ordval vid anmälningar av hat/hot på sociala medier 2016, 2017 och 2018.

Ordval	2016	2017	2018
Kränk*	15,3 %	26,5 %	14,5 %
Disk*	0,8 %	0,9 %	1,3 %
Trak*	10,1 %	9,2 %	8,7 %
Hat*	14,1 %	9,1 %	13,5 %

De vanligast förekommande orden i dessa beskrivningar är olika böjningar av "kränkning", "diskriminering", "trakasserier" och "hat". Medan användningen av "diskriminering" och "trakasserier" inte varierar särskilt över tid, minskade användningen av "hat" med fem procentenheter 2016–2017 medan "kränkningar" ökat med 11 procentenheter under samma tidsperiod. 2018 har användningen av uttrycken återgått till ungefärligen samma nivå som 2016. I vilken utsträckning "kränkningar" 2016 ersatte "hat" (och även ospecificerade hot och mobbning som presenterades i tabell 1) för att beskriva anmälningarna går det bara att spekulera i. Eftersom alla dessa begrepp i olika utsträckning överlappar varandra, skulle dessa förändringar också kunna bero mer på förändringar i språkbruk än på förändringar i onlinebeteende.

Tabell 3. Skäl för anmälningar av hat/hot på sociala medier 2018. KÖN.

Anmälningsgrund	Killar	Tjejer
Rasism	11,7 %	11,7 %
Sexism/sexuella trakasserier	5,9 %	9,8 %
Religiöst motiverade angrepp	1,0 %	1,6 %
Funkofobi	0,5 %	0,0 %
Ospecificerat "hot"	19,0 %	10,1 %
Homo/transfobi	2,2 %	2,2 %
Mobbning	9,8 %	11,3 %
Hackat konto	0,7 %	1,1 %
Fejkat konto	3,7 %	4,9 %

När man bryter ned de olika anmälningsgrunderna på kön, kan man konstatera att de enda större skillnaderna gäller sexism/sexuella trakasserier, där anmälningar är vanligare bland tjejer samt ospecificerade hot, som är betydligt vanligare bland pojkar. Överrepresentationen av tjejer som anmält sexuella trakasserier eller sexism är i linje med annan statistik om ungas utsatthet för oönskade sexuella inviter på internet.⁷ Mellan 2016 och 2017 nära nog fördubblades andelen tjejer som anmält sexuella trakasserier/sexism, från 6,4 % till 12,2 % för att sedan minska till 9,8 % 2018. Andelen killar som anmält detsamma låg i princip stilla 2016–2017 (2,7 % och 2,6 %) men mer än fördubblades sedan till 2018 (5,9 %).

Tjejer anmäler alltså i högre utsträckning än killar sexism och sexuella trakasserier. Detta framträder kanske allra tydligast när man detaljstuderar könsfördelningen bland dem som utsatts för sådan behandling. 2018 var 15 % av de som anmält sexistiskt beteende eller sexuella trakasserier killar

⁷ Se t.ex. Ungar & medier 2017.

medan 2 % av anmälarna inte identifierar sig som killar eller tjejer. 83 % av anmälningarna kom således från tjejer.

Avseende anmälningar av rasistiskt innehåll från unga med utländsk respektive inhemsk bakgrund är utvecklingen svårtolkad. 2016 var andelen unga med utländsk bakgrund som anmälde rasistiskt innehåll dubbelt så stor som andelen med svensk bakgrund (7,8 % respektive 3,6 %). 2017 minskade skillnaden till 7,2 % respektive 6,1 %. 2018 har anmälningarna av sådana händelser ökat kraftigt i båda grupperna, men skillnaderna samtidigt ökat: bland unga med utländsk bakgrund har 15,9 % anmält rasistiska händelser jämfört med 10,8 % av unga utan utländsk bakgrund.

Avslutande observationer

Utifrån denna rapport kan det konstateras att unga generellt anser att det är enkelt att anmäla till de olika tjänsterna och att variationerna mellan de olika tjänsterna är små.

Som nämndes inledningsvis är frågan om hat och hot på sociala medietjänster komplex. Det gäller också frågan om anmälningar av sådant. En jämförelse över tid visar att andelen unga som har anmält hot och hat till sociala medietjänster har ökat något sedan 2016. Utifrån föreliggande data går det dock inte att avgöra om ökningen är resultatet av en ökning av hot och hat i sociala medier, om det beror på ökad anmälningsbenägenhet, eller förenklade rutiner för anmälningar i de sociala medietjänsterna. En anmälan kan också vara grundlös – vi vet helt enkelt för lite om själva anmälningarna för att kunna dra vidare slutsatser om detta. Vad som ur ett etiskt perspektiv anses förkastligt eller till och med olagligt varierar också med tiden. Med de relativt knapphändiga uppgifter som ligger till grund för denna rapport, är det i de flesta fall svårt att sluta sig till vad anmälningarna egentligen gällt.

Det kan avslutningsvis konstateras att det behövs fler studier på området. De data som används i denna studie är resultatet av försök att återskapa fragment av uppgifter som alla sociala medietjänster har: vem som anmält vad, hur anmälningarna behandlats och vad detta resulterat i.

För fördjupad kunskap om området krävs ytterligare ansträngningar, förslagsvis genom att de sociala medietjänsterna delar med sig av sina – givetvis avidentifierade – anmälningsdata för oberoende utvärdering.

Enkätfrågorna

1. Har du någon gång anmält hot och/eller hat som du eller någon annan utsatts för på internet/i sociala medier?	Ja, det gällde något som jag utsatts för
Ja, det gällde något som någon annan utsatts för
Nej
2. Var inträffade det hot och/eller hat som du anmälde?	Facebook
Instagram
Snapchat
Twitter
Kik
Ask.fm
Flashback
Telegram
YouTube
Annat, nämligen:
Minns inte/osäker
3. Till vem gjorde du anmälan?	Polisen
Tjänsten jag använde
Annan, nämligen:
Minns inte/osäker
4. Var det enkelt eller krångligt att anmäla?	Mycket enkelt
Ganska enkelt
Ganska krångligt
Mycket krångligt
Vet ej
5. Fick du veta om det ledde till någon åtgärd eller inte av den du anmälde till?	Ja
Nej
6. Ledde din anmälan till någon åtgärd?	Ja
Nej
Vet ej
7. Vad gällde din anmälan och vad ledde den till?	Öppet svarsalternativ

Statens medieråd ska verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten ska följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga, samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediasituation. Myndigheten ska fastställa åldersgränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.